

תוכן העניינים

13	פתח דבר
19	עריכה וכתיבה
21	תודות
23	מבוא

גישות

31	גישת המגע	1
34	דו־קיום	2
38	דיאלוג בין־קבוצתי	3
41	חברה משותפת	4
44	חיים משותפים	5
49	יהודית ודמוקרטיה	6
54	משאבים סימבוליים	7
58	נאום השבטים	8
62	שותפות בשלטון	9
65	שלום כלכלי	10

תפיסות

71	ישראליות	11
----	----------	----

12	מולדת משותפת	75
13	סולידריות	78
14	פיוס	81
15	שואה ונכבה	86
16	שותפות פלסטינית-יהודית בתוך האזרחות הישראלית	89

פרקטיקות של ארגוני החברה המשותפת

17	אזרחות פעילה	95
18	חינוך דו-לשוני	99
19	לימוד משותף	103
20	ניהול משותף	106
21	ערים מעורבות	109
22	קהילה משותפת	112

החברה הערבית-הפלסטינית

23	בנייה בלא היתר	117
24	הכפרים הלא-מוכרים בנגב	120
25	הפוליטיקה הערבית-הפלסטינית בתוך	
	האזרחות הישראלית	123
26	קרקע	127
27	השיטור והאכיפה בחברה הערבית	131

אירועים מכוננים

28	שנת 1948	137
----	----------	-----

141	29	אירועי אוקטובר 2000
144	30	ועדת אור
147	31	החזון העתידי לערבים-הפלסטינים בישראל
151		רשימת מקורות

פתח דבר

אנו כותבים בכאב רב, בשיאה של מלחמת מאה השנים שבה היהודים והפלסטינים מקיזים אלה את דמם של אלה במאבק על השליטה במרחב שבין הים לנהר; על הישרדותם, על מקומם ועל מעמדם בו. כעת מתחולל במולדת המשותפת אסון שמתגלים בו סבל עצום ממדים, דה־הומניזציה המביאה לידי פגיעה בצלם אנוש, התנוונות מוסרית ופשעים בהיקף מחריד.

בעזה – חורבן של הכול, גיהנום של ממש על פני האדמה שמילים לא יוכלו לתאר וסכנת גירוש העם כולו ממנה, מרחפת ממעל. בישראל – פצעי זוועות השבעה באוקטובר עדיין פתוחים ועשרות חטופים עדיין בשבי, נכון לכתיבת שורות אלה; פחד, ייאוש והרגשת מצור הם נחלת רבים. בגדה המערבית – משטר צבאי אלים וכאני מחמיר והולך.¹

למרות הטלטה ההיסטורית הטרגית הזאת, ארגוני השותפות הפלסטינית־היהודית בישראל ממשיכים בעבודתם ואף מרחיבים אותה. הם עושים זאת גם כעת מתוך מחויבות ליצור מציאות אחרת,

1 הנתונים על אודות זוועות המלחמה מתעדכנים באתרי הארגונים גישה: https://gisha.org/publication_type/דכונים; המכון למחקרי ביטחון לאומי: www.inss.org.il/he/publication/war-data; ואמנסטי אינטרנשיונל: www.amnesty.org/en/documents/mde18/8685/2024/en

ולא כבריחה מהמציאות הקיימת. כבר עשרות שנים הארגונים האלה מקיימים מסגרות ופעולות מרשימות מתוך מחויבות לשוויון ולשותפות ופועלים בכמה תחומים: נוער והתנדבות, תרבות ואומנות, חינוך בלתי פורמלי, חינוך פורמלי דו־לשוני, קהילות משותפות, ואף ארגוני סגור משותפים. עשרות אלפי אזרחיות ואזרחים שותפים לפעילות היום־יומית בארגונים האלה. כך הם סודקים את חומות הזרות והאיבה המתגבהות והולכות בעטיה של ההפרדה ברוב תחומי החיים בארץ, וכך יוצרים הלכה למעשה "איים של שותפות", המאירים אפשרות אחרת לחיים: חלופה שאנו קוראים לה פה "חברה משותפת". האיים האלה מערערים באופן עקרוני על הסדר הקיים, מצהירים כי המציאות הקיימת של הפרדה, ניכור ושנאה אינה "טבעית" או "הכרחית", ומאפשרים להציץ אל מציאות אחרת שבכוונה להתגשם. לצד הארגונים המגשימים בעצמם את החזון, פועלים עשרות ארגוני חברה אזרחית נוספים התומכים בעקרונות החברה המשותפת, ורואים בפיתוחה יעד לפעילותם. גם המלחמה שהביאה עלינו את האסון המתגלגל לא יכלה לכל אלה, ומעבר לפעולתם השגרתית, הנמשכת למרות כל הקשיים, נוצרו בעטיו של הזמן הקשה והרע גם שותפויות א־הוק להתמודדות עם הקשיים הייחודיים המתעוררים כעת.²

2 כמו הפעולות המשותפות הרבות של תנועת "עומדים ביחד"; של "חמ"ל ברהט", המשותף לעמותת "האם ראית את האופק לאחרונה" לעמותת "איתך־מעכי" ולארגון "אג'יק־מכון הנגב", שהוקם בתחילת המלחמה ומסייע מאז לתושבי הנגב, פלסטינים ויהודים. www.mekomit.co.il/קצת־

הפעולות והמסגרות המשותפות העיקריות המתקיימות בארץ מונעות מבחירה ערכית מודעת, מרוח טובה ומהתלהבות, והכיוון שקבוצות האזרחים היוזמים בוחרות לעצמן נסמך לרוב על אינטואיציה חזקה ועל נחישות. אבל רצון טוב וכוונות טובות – אין בהם די. אומנם כבר נכתבו כמה מחקרים וספרים על המאמץ לכונן חברה משותפת, אבל כעבור עשרות שנות פרקטיקה, ובייחוד לנוכח אימת סחרור האלימות הנוכחי, עלינו לעצור לרגע ולעיין במעשינו בעין בוחנת ובאופן שיטתי ומתמשך. כחלק מעבודת הבנייה של החברה המשותפת הגיע הזמן לארגן את הידע: ללמוד את מונחיה, להגדיר אותם ולגבש מסגרת אנליטית שתצמיח מתוכה תאוריה מדריכה אשר תסייע לפעילים בתחום להשיג את מטרותם. זאת ועוד: ניכר כי להנהגת שני העמים דרושה תמונת עתיד רצויה, וכי כדי לשרטט תמונה זו, כדי לדמיין אותה, נחוצה להם שפה שמונחיה בהירים ושהתחביר שלה סדור, מהודק ובעל היגיון פנימי. אלה יאפשרו להם לצייר יחד, בדיבור, בכתובה ובמעשה, את תמונת העתיד המשותף, עתיד של חברה משותפת. מתוך הרגעים האפלים והכואבים ביותר שאנו חווים כעת במולדת של שני העמים, מתחזרת גם החשיבות ההיסטורית של

תקווה היוזמות-ערביות-יהודיות-שנאבק; של "משמר-השותפות", פרויקט משותף של מרכזים לצדק חברתי, גבעת חביבה ויוזמות אברהם, שבו מוקמות ועדות מקומיות ואזוריות לניטור עוינות ולפעולה מהירה מול השלטון המקומי לפתרונות בערים מעורבות ובאזורים של שכנות קרובה בין יהודים לפלסטינים באזרחות הישראלית. abrahaminitiatives.org.il/2024/05/27/

בניין החברה המשותפת – ברחבי הארץ המדממת, ואף מעבר לגבולות האזרחות הישראלית. מאורעות נעשים היסטוריים רק לאחר המסגור שלהם בשיח הציבורי ולאחר קידודם בנרטיבים ובמטא־נרטיבים הציבוריים של האומה. שאון התותחים עדיין לא נדם, וכבר מנסים יחמי שיח למסגר את האלימות הבינ־אתנית המתמשכת – האכזרית בכוונת מכוון – כהוכחה להיעדר אפשרות לדו־קיום בין שני הלאומים בארץ, ולכך ששני העמים לעולם יחיו וימותו על החרב. לכן, לשיתתם, אין מנוס אלא להמשיך גם למאה שנייה של מלחמת אלה באלה ולקבלה כגזירת גורל.

מנגד, פלסטינים ויהודים החיים במסגרת האזרחות הישראלית מציעים דוגמה שונה ליחסים בין שני הלאומים. למרות המתיחות הקיימת ולמרות אי־השוויון המבני באזרחותם הישראלית של הערבים, שמתבטא בימים אלה ברדיפה כמעט־מקארטיסטית שלהם מצד זרועות המדינה, רוב גדול של שני הקולקטיבים האלה מנתב יחסים אלה לאפיקים פוליטיים, ולא לאלומות. לעת עתה, הפרקטיקה של השותפות בין שני הלאומים בני הארץ מתקיימת רק בתוך האזרחות הישראלית, ועדיין דרוש לה ניסוח שיטתי כתאוריה יישומית של היחסים בין שני העמים ככלל. על כן, היחסים בין שני "הלוחות הטקטוניים" המונחים מתחת להוויית החיים בארצנו – הפלסטינים והיהודים באזרחות הישראלית – זקוקים מאוד לפיתוח בונה ומצמיח. בבוא העת יוכלו בוני שלום של אמת, צדק והוגנות להישען על פרקטיקות קיימות ומתפתחות ולסייע להפריך את התזה ההרסנית והמסוכנת כאילו שני העמים נידונו למלחמה ולאיבה אין קץ.

ככל שאנו מתקדמים בעריכת הכרך הזה של הלקסיקון ומתכווננים לעריכת הכרך הבא, מתגברים בעולם כוחות שדווקא שוללים את השקפת העולם העולה מהדברים כאן. אנו מקווים שהפרויקט הזה יציע בשנים הקרובות קרן אור חברתית באפלה המדינית היוורדת באחרונה על חלקים גדולים בעולם, ובייחוד אצלנו במולדת. בימים שאחרי האסון, תתגבר הפעילות בזירה הציבורית בשיח על עתיד הארץ, לכן חשוב והכרחי שהחלופה שאנו מציעים כאן לחיים של שני העמים במולדתם תהיה בהירה ומגובשת ככל האפשר. גם אם סחרור האלימות הנוכחי יידרדר כל כך, חס וחלילה, עד שהארץ תהיה תוהו ובוהו – גם אז, ביום שאחרי, עדיין יזדקקו בניה ובנותיה של המולדת לסדר חברתי, מוסרי ופוליטי הכולל את שני העמים.

הלקסיקון שלפניכם הוא הצעה תחילית לגיבוש של מונחים, מעין אבני בניין לשפה של החברה המשותפת שתיכון כאן בעתיד. זה הכרך הראשון של הלקסיקון, וכרכים נוספים ייכתבו ויפורסמו אחריו.

עריכה וכתובה

עורכים:

שולי דיכטר וד"ר אמיר פאח'ורי

את הדברים האלה כתבו מנהיגות ומנהיגים במשך שנתיים של למידה וכתובה, והם נערכו בשנה השלישית. המונחים בלקסיקון אינם מבטאים בהכרח את דעותיהם של כל הכותבים, ועורכי הלקסיקון בלבד אחראים על הנוסח הסופי.

המשתתפות והמשתתפים בקבוצה (על פי סדר הא"ב):

1. **אמג'ד שביטה** (סיכוי־אופוק)
2. **אמנון בארי־סוליציאנו** (יחזמות אברהם)
3. **אריאל דלומי** (אג'יק מכון הנגב)
4. **ד"ר ת'אבת אבו ראס** (יחזמות אברהם)
5. **דני אלעזר** (יד ביד לחינוך דו לשוני)
6. **ורוניקה ויגדורצ'יק** (אג'יק מכון הנגב)
7. **ח'ולוד אדריס** (סיכוי־אופוק)
8. **ח'יר אלבאז** (אג'יק מכון הנגב)
9. **ד"ר יעל מעיין** (יחזמות אברהם)
10. **יעלה מזור** (סיכוי־אופוק)

11. **ליטל איילון** (מהפך־תע"יר)
12. **מונא עארוק** (מהפך־תע"יר)
13. **ד"ר מנאר חיאדרי** (יד ביד לחינוך דו לשוני)
14. **מוחמד מרזוק** (יד ביד לחינוך דו לשוני)
15. **נאדיה כינאנה** (יד ביד לחינוך דו לשוני)
16. **עולא נג'מי** (יחזמות אברהם)
17. **עופר דגן** (סיכוי־אופוק)
18. **פידאא נערה טבעוני** (שתי"ל)
19. **רות לויך־חן** (יחזמות אברהם)

תרמו בכתובה:

20. **ד"ר אבי־רם צורף**
21. **ד"ר לימור יהודה**
22. **מיה סביר**
23. **מירון רפפורט**